

Filosofie, eerst denken - dan pas doen?

Een middag over Hannah Arendt

Lezing met dr. Joop Berding

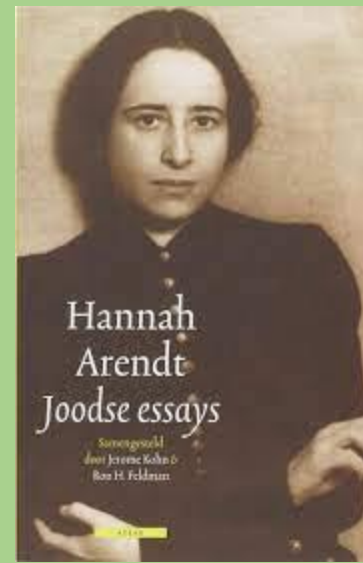
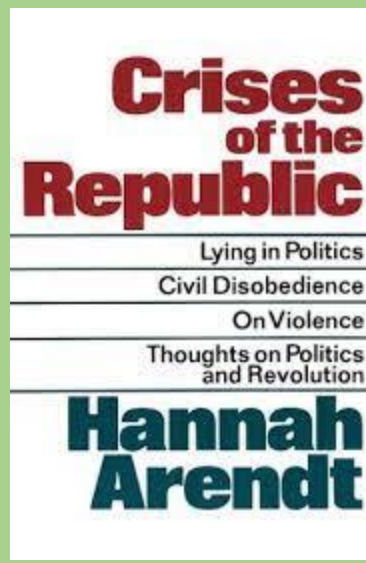
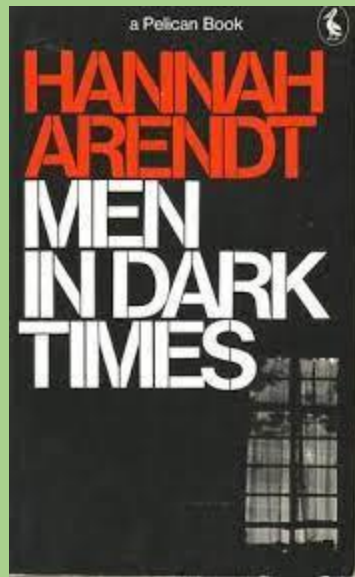
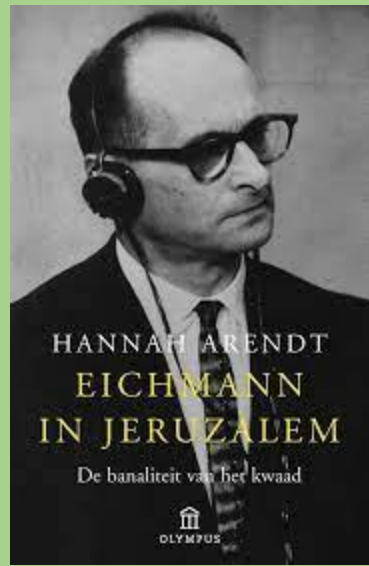
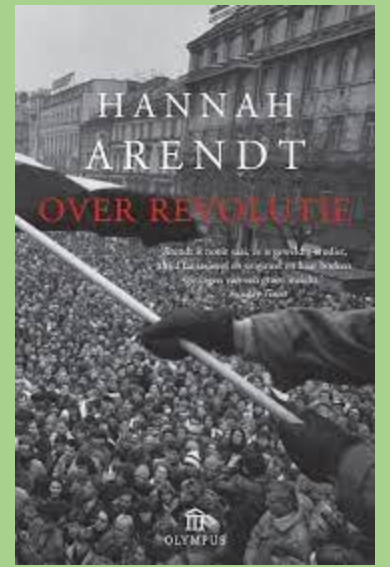
2 april 2023 Sijthoff Leiden

www.joopberding.com

www.joopberding.com/Arendt

Programma

- Introductie: leven, grote werken, grote thema's
- 'Gedachteloosheid' – Eichmann: het kwaad
- 'Common sense' – Kant: smaakoordeel
- Controverses en actualiteit
- Afronding

Hannah Arendt (1906 - 1975)

Een leven in jaartallen en plaatsen:

- 1906 Hannover – Königsberg – Freiburg - Heidelberg
- 1933 Parijs
- 1941 aan de Frans-Spaanse grens - New York
- 1951 *The Origins of Totalitarianism*; Amerikaans staatsburger; publicaties
- 1963 Jeruzalem
- 1971 VS – Vietnam, studenten, de ‘rassenkwestie’
- 1975 New York

Een leven in kernbegrippen

1. De spanning tussen filosofie en politiek
2. Liefde in verschillende betekenissen
3. Nataliteit: de mens als begin(ner)
4. Erbij horen of eruit liggen
5. Pluraliteit
6. Ontworteling
7. Het actieve en het contemplatieve leven
  - 7A. Arbeiden, werken en handelen
  - 7B. Denken, willen en oordelen
8. Verantwoording
9. Revolutie, opstand, verzet, raden
10. Wereld

Gedachteloosheid

- **Het kwaad:**
Eichmann in Jeruzalem

- ***Denken*** als tegenbeeld van ‘gedachteloosheid’ – de doorwerking van het Eichmann-proces

Arendt over gedachteloosheid

- ‘Het enige wat echt opviel in [Eichmanns] gedrag uit het verleden maar ook tijdens het proces en bij de politieondervraging voor het proces, was iets volstrekt negatiefs: geen domheid, maar gedachteloosheid.’
- ‘Er is gewoonweg de weigering om zich ooit voor te stellen wat iemand anders doormaakt.’
- ‘Jeruzalem’ was ‘een les over gedachteloosheid, geen verklaring ervoor en evenmin een theorie erover’.

'Common sense'

- De term 'common sense' bij Arendt en het verschil met 'gezond verstand'
- Arendt politiseert Kants smaakoordeel – een gemeenschappelijke (politieke) wereld waarin je bij anderen 'op bezoek' gaat
- De 'verruimde denkwijze'

- Is er vandaag de dag (nog) sprake van 'common sense'?

Arendt over 'common sense'

- 'Alleen omdat we gezond verstand (common sense) hebben, wat impliceert dat niet één mens, maar mensen in meervoud (in the plural) de aarde bewonen, kunnen we onze directe zintuiglijke waarneming vertrouwen.'
- 'Wanneer we oordelen, oordelen we als lid van een gemeenschap.'

Om over na te denken...

- ‘Wanneer denken altijd de weg naar het licht betekent, dan kan één ding vooral niet bestaan: het kwade denken’ (Bettina Stangneth).
- ‘Het ineensstorten van “common sense” wijst op het ineensstorten van een gemeenschappelijke, zintuiglijke ervaarbare wereld. [...] Wat rest is een private wereld, niet een gemeenschappelijk bewoonde’ (Arendt, *Denktagebuch*, april 1953).

Actualiteit

- Gedachteloosheid, denken, verbeeldingskracht, inlevingsvermogen
- Het 'common' in 'common sense' – gezond verstand of gemeenschappelijk zintuig?
- Arendts zorg om (het voortbestaan van) de wereld

Afsluiting: eerst denken – dan pas doen?

Verder lezen?

- Berding, J. (2021). *De werelden van Hannah Arendt. Lange lijnen in leven en werk*. Soest: Boekscout.

<https://www.boekscout.nl/shop2/boek.php?bid=12187>

- Berding, J. (2022). *Hannah Arendt Levenswijsheden*. Utrecht: KokBoekencentrum

<https://www.kokboekencentrum.nl/boek/hannah-arendt/>

- www.joopberding.com/Arendt – een uitgebreide pagina over Hannah Arendt

